

Doelstelling van 'De Levende Natuur'

Het informeren over ontwikkelingen in onderzoek, beheer en beleid op het gebied van natuurbehoud en natuurbeheer, die van belang zijn voor Nederland en België.

De artikelen zijn vooral gebaseerd op eigen ecologisch onderzoek, ervaring of waarneming van de auteurs.

Tarieven (6 nummers per jaar)

€ 60,- per jaar voor instellingen en bedrijven

€ 35,- per jaar voor particulieren

€ 12,50 per jaar voor studenten en promovendi

€ 10,- proefabonnement (3 nummers)

€ 15,- themanummer

Genoemde prijzen gelden voor abonnees in Nederland en België die betalen via incasso of een factuur ontvangen via e-mail. Voor abonnementen buiten Nederland en België en voor abonnees die een papieren factuur willen ontvangen gelden andere tarieven.

Een jaargang loopt van januari tot en met december. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij u vóór 1 december van het lopende kalenderjaar het abonnement schriftelijk opzegt.

Abonnementenadministratie

Ir. Melchior J. van Tweel, administratie
Kadeneterkamp 44, NL-8014 CA Zwolle
e-mail: administratie@delevendenatuur.nl

Abonnement is te verkrijgen via
<http://www.delevendenatuur.nl/abonnementen.php>.
Losse nummers zijn te verkrijgen via
<http://www.delevendenatuur.nl/nabestellen.php>.

Overname van artikelen na overleg met de redactie

Richtlijnen voor auteurs: zie www.delevendenatuur.nl

Advertenties: e-mail: advertenties@delevendenatuur.nl

Website: e-mail: webmaster@delevendenatuur.nl

Bestuur

Dr. Anton M.M. van Haperen, voorzitter

Ir. Marjolein van Os, secretaris

Matthijs Courbois MSc, penningmeester

J.W. (Wannes) Castelijn

Ir. Lidia Gerrits, Advertenties/Fondsen

Ing. C.J.M. (Mathieu) Groeneveld, webmaster

Hoofdredacteur

Dr. Bart F. van Tooren

Redactie

Dr. Maaïke C.C. de Graaf

Drs. Jos C.E.W. Hooijmeijer

Drs. Piet J. van der Reest

Dr. Han (J.) Runhaar

Drs. Piet C. Schipper

Dr. Jan Van Uytvanck

Dr. Philippine Vergeer

Eindredactie + inzenden artikelen

Drs. Isa (H.L.) Schimmel-ten Kate

Lekkumerweg 87, 9081 AK Lekkum

tel.: 058 - 267 39 46

e-mail: redactie@delevendenatuur.nl

Vormgeving Jan A. Veenman, Sint-Michiëlgestel

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

Papier

Folie

Deze folie is recyclebaar en laat bij verbranding geen schadelijke stoffen na.

voor meer informatie:

www.delevendenatuur.nl

De Levende Natuur

Achterste Goorven in 2005 (foto: Herman van Dam)

Themanummer vennen

De vennen ten zuiden van Oisterwijk en op de Kampina nemen in Nederland om diverse redenen een heel bijzondere plaats in. Ten eerste liggen hier ruim honderd vennen, vaak van een grote landschappelijke schoonheid. In de tweede plaats maakt de variatie in deze vennen dat vrijwel het gehele scala aan levensgemeenschappen van vennen hier aanwezig is. En niet in de laatste plaats zijn er maar weinig vennen in Nederland waar al zo lang zo veel van bekend is. Dat betekent ook dat zowel de periode van achteruitgang als die van gedeeltelijk herstel juist voor deze vennen goed in beeld kunnen worden gebracht, omdat vrijwel alle in Nederland aanwezige ventypen hier vertegenwoordigd zijn.

Een goede monitoring vormt ook de aanleiding voor dit themanummer: in 2015 zijn 30 representatieve vennen uitgebreid onderzocht. Daarbij was aandacht voor de historische ontwikkeling, voor de abiotische omstandigheden, voor hogere planten, sieraalgen en kiezelwieren, en voor o.a. libellen, broedvogels en macrofauna. Doelstelling van dit integrale onderzoek was in de eerste plaats om door goede monitoring de opgetreden veranderingen in beeld te brengen. Een tweede doelstelling was te komen tot goede aanbevelingen voor herstel van de vennen. In dit themanummer wordt verslag gedaan van dit onderzoek, waarbij het beheer van de vennen extra aandacht krijgt. Een uitgebreid verslag is te vinden in Van Dam et al. (2017).

De eerste bijdragen in dit themanummer gaan in op landschap, waterhuishouding en waterchemie van de vennen, een volgende serie artikelen behandelt de vroegere en huidige aanwezigheid van een aantal plant- en diergroepen in de vennen. Ook wordt nader ingezoomd op enkele vennen die om uiteenlopende redenen illustratief kunnen zijn voor de mogelijke ontwikkeling van veel andere vennen in Nederland. Het themanummer sluit af met een korte schets van de perspectieven voor de vennen in dit zo mooie deel van Brabant.

Het themanummer kon extra dik verschijnen dankzij een subsidie van de Provincie Noord-Brabant in het kader van het Programma

van Midden-Brabant

Aanpak Stikstof. De Vereniging Natuurmonumenten, de Stichting Brabants Landschap, het Landgoed Rozephoeve en het Waterschap De Dommel verleenden toegang tot hun terreinen, bibliotheken en archieven. Naturalis stelde historische monsters en preparaten ter beschikking. Diverse instituten en adviesbureaus stelden ongepubliceerde gegevens beschikbaar. Allen veel dank!

De themaredactie voor dit nummer bestond uit Herman van Dam (Adviseur Water en Natuur, Amsterdam), Emiel Brouwer (B-WARE, Nijmegen), Piet van der Reest, Bart van Tooren en Isa Schimmelen Kate (allen De Levende Natuur).

De vijf hoofdauteurs:

Dr. H. van Dam
Adviseur Water en Natuur
Spyridon Louisweg 141, 1034 WR Amsterdam
herman.vandam@waternatuur.nl

Dr. E. Brouwer
Onderzoekcentrum B-WARE
Postbus 6558, 6503 GB Nijmegen
e.brouwer@b-ware.eu

Dr. B.F. van Tooren
Vereniging Natuurmonumenten
Postbus 9955, 1243 ZS 's-Graveland
b.vantooren@natuurmonumenten.nl

Ir. K. Hanhart
Eelerwoude
Postbus 53, 7470 AB Goor
k.hanhart@eelerwoude.nl

F.J.H. van Erve
Van Erve Natuuronderzoek
Mgr. Sweensstraat 6
5076 NZ Haaren
fjvanerve@gmail.com

In de artikelen wordt verwezen naar dit rapport van Van Dam et al., 2017 **Dam, H. van, D. Tempelman, E. Brouwer, K. Hanhart, F.J.H. van Erve, B.F. van Tooren & A. Mertens, 2017.** Een eeuw monitoring van vennen in Midden-Brabant: basis voor adequaat beheer. Herman van Dam, Adviseur Water en Natuur, Amsterdam. Rapport 1410 / Stichting Semblis, Amsterdam / Onderzoekcentrum B-WARE B.V., Nijmegen / Eelerwoude B.V., Goor / Van Erve Natuuronderzoek, Haaren / Sieralgenwerkgroep Nederland, Bilthoven / Diatomella, Overasselt. 761p. + digitale bijlagen (<http://edepot.wur.nl/413769>)

1. Themanummer vennen van Midden-Brabant. *Redactie*

44 Deel 1: algemene kenschets vennen

- Veranderingen in landschap, beïnvloeding en beheer van de vennen bij Oisterwijk en Boxtel. *H. van Dam* 44
- Grond- en oppervlaktewater, pijlers onder de biodiversiteit van vennen. *K. Hanhart & E. Brouwer* 48
- Trends in de chemische samenstelling van het venwater van Midden-Brabant. *H. van Dam & E. Brouwer* 53

56 Deel 2: flora en fauna van de vennen

- Veranderingen in plantengroei van vennen bij Oisterwijk en Boxtel. *H. van Dam, E. Brouwer, D. Tempelman* 56
- Sieralgen in de vennen van de Kampina en Oisterwijk. *B.F. van Tooren* 60
- Veranderingen in de soortensamenstelling van kiezelwieren in vennen bij Oisterwijk en Boxtel. *H. van Dam, A. Mertens & J. van der Wal* 64
- Macrofauna, libellen en schietmotten in de vennen bij Oisterwijk en Boxtel. *D. Tempelman & M.J. Sanabria* 68
- De broedvogels van vennen in Midden-Brabant. *F.J.H. van Erve* 72

76 Deel 3: beheer

- Natuurherstel in het Winkelsven. *B.F. van Tooren* 76
- De Centrale vennen: tussen hoge pieken en diepe dalen. *E. Brouwer, H. van Dam, K. Hanhart & B.F. van Tooren* 79
- De Huisvennen: oeverkruid en/of beenbreek? *H. van Dam, K. Hanhart, F.J.H. van Erve & E. Brouwer* 83
- Buffering van het Galgeven bij Tilburg: te veel van het goede? *H. van Dam, E. Brouwer & K. Hanhart* 87

90 14. Vennen in Midden-Brabant: er is weer leven na de dood. *E. Brouwer, H. van Dam, B.F. van Tooren, K. Hanhart & F.J.H. van Erve*

95 **Netwerk Groene Bureaus** Samengesteld en gefinancierd door het Netwerk Groene Bureaus.

96 **Boekbespreking**

97 **LandschappenNL** Samengesteld en gefinancierd door de twaalf provinciale Landschappen. Deze keer berichten van Brabants Landschap en Landschap Overijssel.

In één van de volgende nummers:

- Zeegrasherstel** ● **Exoten op de Waddeneilanden**
- **Stuifzandvorming** ● **Teken en Lyme** ●
 - **Boomnest behaarde bosmier** ● **Tapuiten en duinbeheer** ● **Kievitsbloemhooilanden** ●
 - **Greppel plas-dras** ● **Het Kleine veen** ●
 - **Vleermuizen en muziekgeluid** ●
- Themanummers:**
- **Zwin** ● **Voedsel voor dieren** ●